

ПРЕГЛЕД | ОБЗОРИ И РЕЦЕНЗИИ | SURVEY AND BOOK REVIEWS

Татяна Мострова (София, България)

ЗА ЛЕСТВИЦАТА НА НАУЧНИТЕ ДОБРОДЕТЕЛИ

(Ангелина Минчева на седемдесет години)

Има една мисъл от Лествицата на Йоан Синайски, която искаме да припомним по повод 70-годишния юбилей на талантивия учен и преподавател с широки интереси, уважавания колега и приятел – проф. д-р Ангелина Минчева: видът ѝ е положен и не е оутвържен, добродетелен е вестникът... и ако първият е началото, вторият е основание положно, а не изпълнение.

Нейният творчески път може да се сравни с една средновековна стълбица на добродетелите на научното познание, до чийто връх тя достига, съграждайки стъпало след стъпало, с присъщата ѝ целестременистост и самовзискателност и с всеотдайността на изследователя, открил своето истинско призвание. За близо 50-годишната си научна дейност тя завоюва безспорен международен авторитет и днес се нарежда сред световно утвърдените специалисти в областта на палеославистиката и българистиката.

Ангелина Минчева е родена в София на 30. XII. 1933 г. Висшето си образование по специалността българска филология – езиковедски профил – тя завършва в Софийския университет през 1956 г. Решаваща роля за избора на бъдещото ѝ научно поприще и за развитието на заложените в нея творчески способности оказват преките ѝ преподаватели – изтъкнатите

български езиковеди К. Мирчев, Л. Андрейчин, Вл. Георгиев, Ив. Леков, Ст. Стойков. Още през студентските си години тя публикува своите първи езикови бележки на страниците на сп. „Български език“ (1953, 1954 г.), а след дипломирането си е назначена като технически сътрудник в Секцията по общо, индоевропейско и балканско езикознание на Института за български език при БАН. От 1958 до 1960 г. А. Минчева е редовна аспирантка в Секцията за история на българския език с научен ръководител К. Мирчев. През 1964 г. тя защитава кандидатска дисертация на тема „Развой на дателния притежателен падеж в българския език“. От 1960 г. работи като научен сътрудник, а през 1974 г. се хабилитира за старши научен сътрудник II степен в Секцията за история на българския език. От 1975 до 1979 г. А. Минчева е гост-доцент в Кьолнския университет, където преподава история на българския език и съвременен български език, а през 1979–1980 г. – в Университета в Бон. От 1981 г. тя преминава на работа като доцент в новооткритата Катедра по кирилометодиевистика на Софийския университет, а от 1985 г. е избрана за професор в същата катедра. През 1989 г. А. Минчева чете лекции по старобългарски език като гост-професор в Болоня (Италия), през 1992 г. за

един семестър е гост-професор по славистика в Университета в Трир, а през 1991–1992 г. работи по изследователски проект в Славистичния институт на Университета в Кьолн. От 1993 до 1996 г. тя участва като консултант и като един от основните изпълнители в научно-изследователския проект на Университета във Фрайбург (Германия) – „Die Grossen Lesemenäen des Metropolitens Makarij“, финансиран от Немското научно дружество (DFG). В годините след нейната хабилитация А. Минчева е канена като гост-доцент и гост-професор с доклади по разработваните от нея проблеми в Славистичните институти на университетите в Кьолн, Бон, Вюрцбург, Трир, Фрайбург, Хайделберг (Германия), Копенхаген и Орхус (Дания), Виена, Грац и Клагенфурт (Австрия). За големите ѝ заслуги към немската славистика през 1999 г. проф. Минчева е избрана за почетен доктор на Фрайбургския университет. Като член на Научния съвет на Института за български език (до 1981 г.), на Научния център за славяно-византийски проучвания „Ив. Дуйчев“, на Кирило-Методиевския научен център при БАН, на Специализирания научен съвет по езикознание, на Българската археографска комисия и на Научния съвет на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ тя е високо ценена заради научната си компетентност, принципност и толерантност. Работи и като член на редакционната колегия на сп. „Език и литература“ от 1984 до 1990 г., а на сп. „Palaeobulgarica“ – от 1986 до днес. Отличена е със значка на БАН, възпоменателен медал „100 години БАН“ (1969), юбилеен медал „1300 години България“ (1981) и орден „Св. Кирил и Методий“ II степен (1983).

Научната продукция на А. Минчева обхваща 3 монографии и над 130 статии, студии и доклади, от които 16 – написани на чужди езици, и 25 – публикувани в чужбина. Тя е учен с огромна ерудиция и многостранни интереси. Основните области, в които работи, са проблеми на кирило-методиевистиката и на книжовния старобългарски език, история на българския език, балканистични аспекти на историята

на българския език, изследване и издаване на славянското ръкописно наследство, текстологично изследване на старобългарски и среднобългарски преводни произведения, проблеми на нормата и кодификацията на среднобългарския литературен език и на историята на новобългарския книжовен език.

Своите изследвания А. Минчева започва в една от най-трудните и все още недостатъчно разработени области на историята на българския език – историческия синтаксис. Солидната ѝ теоретична подготовка, методичността и системността, с които тя изнася и тълкува езиковите факти, проличават още в първите ѝ статии¹, свързани с темата на нейната дисертация „Развой на дателния притежателен падеж в българския език“. Този труд, отпечатан през 1964 г. като монография², ѝ отрежда мястото на един от водещите специалисти в областта на падежния исторически синтаксис. Тенденцията към обобщаване на дателния падеж като единствено средство за изразяване на принадлежност А. Минчева определя като една от особеностите, която приобщава българския език към балканските езици и го отделя от останалите славянски езици. Тази специфична особеност на старобългарския синтаксис е указание за българския произход на Кирило-Методиевия език и е свързана с друга основна балканска тенденция – развой към аналитизъм. Важен приносен момент в нейното изследване е хипотезата ѝ за произхода на дателния падеж в генитивна функция от т. нар. двойно зависим дателен падеж. На-

¹ Към историята на предлозите в българския език. – Български език, 11, 1961, № 3, 209–223; Към въпроса за появата на притежателното значение на предлога *на* в българския език. – Изв. Инст. бълг. ез., 8, 1962, 93–111; За произхода на дателния падеж в генитивна функция в българския език. – В: Сборник по случай V международен конгрес на славистите. С., 1963, 105–128.

² Развой на дателния притежателен падеж в българския език. С., 1964, 175 с.

чалото на процеса А. Минчева отнася към старобългарския период (X–XI в.).

През следващите години изследователката посвещава редица оригинални статии на проблемите, свързани с по-нататъшното преустройство на падежната система и увеличаване на броя на конкурентните предложни модели. В чисто теоретичен план тя разглежда въпроса за отношението на падежната морфема и предлога (при флективните езици) и за природата на предложните съчетания в езици, непричитаващи склонение на имената³. Предмет на анализ в нейните изследвания са както различните типове предложни съчетания, конкуриращи някои от старите, вече отмиращи славянски употреби на безпредложните падежи⁴, така и остатъците от архаични конструкции в по-късни преписи на старобългарски преводни произведения⁵. Наченките на аналитизма А. Минчева търси още в старобългарските ръкописи, но привлича към интерпретирания материал и преводите на Йоан Екзарх. В разширената употреба на някои предложни конструкции от „Шестоднева“ тя вижда определена „балканизация“ на средствата на литературния език, която обаче не нарушава старобългарската падежна система, а се интегрира в нея, подобно на някои обобщени балкански модели в най-ранните старобългарски текстове. Внимателното анализиране на среднобългарския материал в един от спорните примери от

Хлудовия триод – г(оспед)а на всемоу домоу, ѝ дава възможност да обоснове своя хипотеза и да предложи ново разчитане на текста като г(оспед)ин)а, с което отхвърля по-старото мнение за употребата на предлог на с функция на родителен падеж за принадлежност⁶. Промените на традиционните норми в синтаксиса на някои среднобългарски преписи на евангелския текст от началото на XIV в. А. Минчева определя като тенденция към стихийно, и в този смисъл водещо към демократизация, развитие на писмения език в предвтимиевския период⁷. В други две статии тя се спира на въпроса за степента на влияние на различни конвергентни процеси върху семантичната специализация на предлога *от*: „За турското влияние върху семантичния спектър на българския предлог *от*“ (1970) и „Неописани случаи на румънско влияние в предложните конструкции на влахо-българските грамоти“ (1974).

Темата за балканизацията на българския език присъства трайно и в последвалите изследователски приноси на А. Минчева. В една обширна студия от 1969 г. тя проучва обстойно модела на удвоеното допълнение, като се спира специално на неговата типологическа характеристика и произхода му⁸. Други статии са посветени на репризата на личните местоимения в българския език⁹, на *да*-изреченията в южнославянските езици¹⁰, на конкуренцията

³ Предлог, падеж и именна парадигма. – Български език, 22, 1972, № 4, 285–296.

⁴ Обектните локативни конструкции с предлога на в старобългарски и отношението им към българския аналитизъм. – В: Славистичен сборник на Института за български език по случай VII международен конгрес на славистите. С., 1973, 93–106; Предложните конструкции в „Шестоднева“ на Йоан Екзарх в светлината на българския исторически синтаксис. – Сборник Матице српске за филологију и лингвистику, 27–28, 1984–1985, 479–485.

⁵ Творителный предикативный в Шестодневе Иоанна Экзарха. – Вестник Московского университета. Историко-филологическая серия, 1973, № 2, 67–72.

⁶ г(оспед)а на всемоу домоу в Хлудовия триод. – Български език, 16, 1966, № 2, 142–145.

⁷ К синтаксической характеристике среднеболгарских евангельских списков (Рильское Б евангелие). – В: Язык и письменность среднеболгарского периода. М., 1982, 194–202.

⁸ Опит за интерпретация на модела на удвоеното допълнение в български език. – Изв. Инст. бълг. ез., 17, 1969, 3–51.

⁹ За някои аспекти на репризата на личните местоимения в български език. – Изв. Инст. бълг. ез., 16, 1968, 371–379.

¹⁰ Към проучването на *да*-изреченията в южнославянските езици. – Български език, 18, 1968, № 2–3, 197–202.

между инфинитива и *да*-изреченията¹¹, на семантиката на задпоставените показателни местоимения¹² – всички подкрепени с изобилна материал от старобългарските паметници. Старобългарските иновации са разгледани в тясна връзка със славянско-балканската езикова интерференция¹³, а структурните черти на балканския езиков съюз – с оглед на историята на езика и на съвременния български език¹⁴. Очертано е типологичното значение на балканизмите в старобългарските паметници¹⁵ и значението на Кирило-Методиевите преводи за проучването на балканските изменения в структурата на старобългарския език¹⁶. Функционалният подход, задълбочената филологическа интерпретация на езиковите факти и прецизността на обобщенията намират пълната си реализация

¹¹ За характера на конкуренцията между инфинитив и *да*-изречения в старобългарските паметници. – В: *Litterae slavicae medii aevi* F. V. Mareš sexagenario oblatae. München, 1985, 211–223.

¹² Към въпроса за семантиката на задпоставените показателни местоимения в старобългарските паметници. – *Rocznik slawistyczny*, 46, 1989, № 1, 45–56.

¹³ Die Innovationen des Altbulgarischen im Lichte der slawisch-balkanischen Sprachinterferenz. – *Die slawischen Sprachen*, 5, 1983, 41–47; *Die Geschichte der bulgarischen Sprache und die balkansprachlichen Übereinstimmungen*. – *Die slawischen Sprachen*, 2, 1982, 77–85.

¹⁴ Структурните черти на Балканския езиков съюз от гледище на развоя на българския език. – В: *Славянска филология*. Т. 17. С., 1983, 107–114; Структурните черти на Балканския езиков съюз с оглед на съвременния български език. – *Съпоставително езикознание*, 6, 1981, № 3–5, 136–144; Структурните черти на Балканския езиков съюз от гледище на съвременния български език. – В: *Първи международен конгрес по българистика*. София 23 май – 3 юни 1981. Доклади. 1. Исторически развой на българския език. С., 1983, 64–74.

¹⁵ Die typologische Bedeutung der Balkanismen in den altbulgarischen Denkmälern. – *Linguistique balkanique*, 22, 1979, 19–34.

¹⁶ Диалектът на Кирил и Методий и балканизмите в старобългарския език. – *Български език*, 37, 1987, № 1–2, 23–30.

в монографията на А. Минчева „Старобългарският език в светлината на балканистиката“ (1987). В нея тя разработва проблема за мястото на балканизмите в старобългарските паметници (дателен падеж в генитивна функция, описателно бъдеще време с *хотѣти* + инфинитив, задпоставен член, наченки на аналитизъм, конкуренция между инфинитив и *да*-изречение) и застъпва становището за синтактичния им характер, чрез който се изразява техният общ белег на зародишно състояние. От особена важност са изводите на А. Минчева, че при нито едно от разглежданите явления не може да се говори за заемане на готов чужд модел, а влиянията на балканската езикова среда най-вероятно са се реализирали като семантичен тласък към нова функционално-семантична специализация на определени славянски форми и модели.

Ценен принос за палеославистиката е изследването и издаването на част от малките по обем, но изключително важни за проучването на старобългарското ръкописно наследство старобългарски кирилски откъслечи (1978)¹⁷. Монографията съдържа текстове, археографски бележки, коментар и славяно-гръцки и гръцко-славянски индекси, които са много полезни за по-нататъшни изследвания. Заслуга на авторката е новото грижливо сверяване на паметниците с оригиналите, при което са направени поправки и допълнения в разчитането на текстовете на Листовете на Ундолски, Хилендарските листове, Зографските листове, Новгородските листове, Златоструя на Бичков и най-вече на Македонския кирилски лист. Представена е пълно и точно и екфонетичната нотация на Новгородските листове, а като приложение е публикуван пълният славянски и гръцки текст на Слово от Златоструя в препис от XIII в., което съдържа същия превод от откъслечите на Бичков.

¹⁷ Старобългарски кирилски откъслечи. *Български езикови паметници*. Т. 1. С., 1978, 259 с.

Това образцово издание е използвано в по-новите старобългарски речници¹⁸. Възприетата от А. Минчева издателска техника почива на строг научен подход и е високо оценена от специалистите.

Заслужен интерес предизвика и комплексното палеографско, езиково и текстологично проучване на Македонския кирилски лист, за чието съдържание и авторство А. Минчева излага нова хипотеза¹⁹. Тя споделя някои от съществуващите мнения (А. Ваян, К. Трост), че този откъсък съдържа част от трактат на Константин-Кирил за превода на Изборното евангелие, написан на гръцки, но счита за евентуален негов преводач Константин Преславски, тъй като нормите на Македонския кирилски лист – и в оригиналния текст, и в цитатите – са свързани с източнобългарската книжовна традиция и с други негови преводи. Нови приноси към изучаването на старобългарското книжовно наследство внасят и работите на А. Минчева върху езиково-текстологическите особености и словното богатство на едни от най-ранните оригинални произведения на старобългарската литература: пространните жития на Кирил и Методий и триодните произведения на Константин Преславски²⁰.

¹⁸ Вж. Старобългарски речник. Т. 1. А–Н. Под ред. на Д. Иванова-Мирчева. С., 1999. В изданието Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков). Под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. М., 1994 г., са ексцерпирани първите три паметника. В новото преработено и допълнено издание на този речник са включени и Новгородските листове, и Македонският кирилски лист. Вж. R i b a g o v a, Z d. Indexy k Staroslověnskému slovníku. Praha, 2003, s. 14.

¹⁹ За текста на Македонския кирилски лист и неговия автор. – Старобългарска литература, 9, 1981, 3–19.

²⁰ Ако юношв нѣкоего Нестора (Житие на Кирил, гл. V). – В: Изследвания върху историята и диалектите на българския език. Сборник в памет на чл.-кор. Кирил Мирчев. С., 1979, 261–265; Die Einstufung der schriftsprachlichen Norm der Vita Constantini im Hinblick auf die

Плод на задълбочени творчески търсения са и цяла поредица от статии и студии, посветени на Кирило-Методиевите и преславските преводи. В тях са събрани дългогодишните наблюдения на А. Минчева върху конкретни преводни произведения, които оформят нейните възгледи за преводаческата концепция на Константин-Кирил, преводаческата техника на старобългарските преводи, ролята на гръцко-славянския билингвизъм при създаване на първите славянски преводни произведения, формирането на нормите на старобългарския книжовен език, въпроса за кирило-методиевските традиции в дейността на преславските преводачи, новите черти и архаизмите, използвани в езика на преславската книжнина²¹. Тук ще обър-

ältesten bulgarischen Übersetzungen. – In: Symposium Methodianum. Beiträge der Internationalen Tagung in Regensburg (17. bis 24. April 1985) zum Gedenken an den 1100. Todestag des hl. Method. Neuried, 1988, 623–632; За един цитат в Пространното житие на Константин-Кирил. – Год. СУ. Научен център за славяновизантийски проучвания „Иван Дуйчев“, 1 (за 1987 г.), 1990, 205–211; Zur Erforschung des Wortschatzes der Vita Methodii. – Zeitschrift für Slawistik, 21, № 6, 794–800; За една спорна дума в Пространното житие на св. Методий. – Palaeobulgarica, 16, 1992, № 2, 33–37; Бележки към четенето на акростиховата похвала на Константин Преславски Гранеса добра Константинюва. – Старобългарска литература, 23–24, 1990, 3–7; Разночтенията в триодните песнопения на Константин Преславски. – В: Хиляда и осемдесет години от смъртта на св. Наум Охридски. С., 1993, 88–106.

²¹ За преводаческите принципи на Константин-Кирил. – В: Изследвания по кирилометодиевистика. С., 1985, 116–128; Синтагматично-пунктуационното членение на Епифаниевата хомилия с оглед техниката на превода. – В: Литературознание и фолклористика. В чест на 70-годишнината на акад. Петър Динев. С., 1983, 197–201; Предложни съчетания при глагола (съ)творити (Бележки върху техниката на старобългарския превод). – В: Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100-годишнината от смъртта му. С., 1969, 375–382; Die Rolle des griechisch-slavischen Bilinguismus für die Literarizität der ers-

нем внимание само на два важни момента, които представят съществен принос в изучаването на тази проблематика: 1) ясното и точно формулиране на основните постулати в преводаческата концепция на Константин-Кирил (съобразено и с текста на проучения от нея Македонски кирилски лист), и 2) изводите ѝ за основното преводаческо направление в дейността на Преславския кръг, което се изразява в „продължаването на принципите на Константин-Кирил за смислово верен, но освен това и формално точен, пословен превод“. Важно е и схващането на авторката, че новото, което внасят преславските книжовници в развитието на старобългарския книжовен език, не е в някаква смяна на диалектната основа, нито в промяната на отношението към гръцките оригинали, а в изграждането на „полифункционална книжовна система“. Изводите за приемствеността на кирило-методиевските традиции в преводите на преславските книжовници се налагат и при изследването на езиковите особености на Симеоновия Златоструй, синтаксиса на Синайския патерик, езика на Симеоновия сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). За Златоструя А. Минчева констатира, че предпочитанието към преводаческите решения на Константин-Кирил не е абсолютно, а се реализира като преобладаваща тенденция²². В основното си проучване върху ези-

ten slavischen Übersetzungen. – In: Opera Slavica, Neue Folge. Bd. 13 (Sprache in der Slavia und auf dem Balkan). Wiesbaden, 1993, 169–180; Аспекти на формирането на нормите на старобългарския книжовен език. – В: Изследвания по кирилометодиевистика. С., 1985, 174–191; Към въпроса за кирило-методиевските традиции в дейността на Преславските книжовници. – Език и литература, 37, 1982, № 6, 29–38; Архаизми и нови черти в езика на преславската книжнина. – В: Славянска филология. Т. 19. С., 1988, 138–146; Актуални проблеми на преславската книжнина. – В: Преславска книжовна школа. Т. 2. Шумен, 1997, 15–22.

²² Linguistische Aspekte der Übersetzung von Simeons „Zlatostruj“. Präliminarien. – In: Bonner Beiträge zum 9. Internationalen Slawistenkongress in Kiew. Köln–Wien, 1983, 171–183.

ка на Симеоновия сборник тя открива сходства между застъпените в него преводачески решения и преводаческата техника, характерна за Житието на Йоан Златоуст (по изследването на Е. Ханзак). „Учителното евангелие“ на Константин Преславски, пълния текст на словото на Златоструя (по преписа от XIII в.), Огласителните поучения на Кирил Йерусалимски, Синайския патерик. А. Минчева заключава, че и за превода на Симеоновия сборник е характерна връзката с най-ранната Кирило-Методиева книжнина и с литературата, създадена от Кирило-Методиевите ученици в България²³. Специално за Синайския патерик литературната норма на преводача се определя като комплекс от наследени от Кирило-Методиевата традиция средства и по-късни южнославянско-балкански особености – резултат от развитието на старобългарския литературен език в книжовните центрове на Източна България. По този начин авторката възразява срещу хипотезите за неговия моравски произход и изтъква, че именно неговият синтаксис дава възможност да се направи изводът за ранен превод на тази сбирка патерични разкази, „но не толкова архаичен и издържан в нормите на евангелския превод, че да бъде дело на Методий“²⁴.

Към старобългарските преводи се отнася и откритото от А. Минчева второ старобългарско житие на Григорий Велики, което придружава текста на ранната версия на превода на Римския патерик, поместен във Великите чети-минеи на митрополит Макарий. Текстологичните сравнения показват, че то представя друг старобългарски превод, различен от превода в Супрасълския сборник. Неговата поява е свързана с превода на самите Диалози на папа Григорий Велики, а обликът

²³ Старобългарският книжовен език в Симеоновия сборник по преписа от 1073 г. – В: Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. 1. Изследвания и текст. С., 1991, 162–181.

²⁴ За синтаксиса на Синайския патерик. – Slovo, 28, 1978, 89–104.

на лексиката му и връзките ѝ с текста на Синайския патерик говорят в полза на предположението, че тази версия е била създадена в монашески среди, най-вероятно в някое от най-ранните манастирски средища за книжовна дейност²⁵.

Значението на лексиката като един от важните критерии за установяване на произхода на преводите изследователката показва върху материал от хапакси и текстологичните им варианти в пълния превод на Песен на песните с тълкувания на Константин Костенечки²⁶ и в житието на Андрей Юродиви²⁷.

В последните години творческата инициатива на проф. Минчева ни предложи две изследвания, разработени в един оригинален, енциклопедичен маниер, наситени с богата база от доказателствен материал и свързани с евангелския превод на стиха Йо. 1:1 и молитвата „Отче наш“. Интересът на авторката към старобългарския превод на евангелския стих е свързан с факта, че според житието на Кирил, гл. XIV, Йо. 1:1 е първият преведен и записан на славянски евангелски стих, началото на Изборното евангелие. В преписите от Житието на Кирил този стих варира с два различни по смисъл предлога – *оу бога* и *отъ бога*, но преводаческият проблем тук е свързан с тълкуването на значението на гръцкия предлог *πρός*, който също има богата система от значения и се съчетава с 3 падежа. В изводите си А. Минчева отбелязва, че най-вероятно преводът на Ки-

рил съвпада със засвидетелствания в Асеманиевото евангелие превод: и слово въ оубога. Този факт може да се добави към аргументите в полза на тезата, че първоначално е преведено Изборното евангелие²⁸. С втората статия А. Минчева продължава темата за интерпретацията на значими фрагменти от старобългарските новозаветни преводи, като ни представя проблемите на старобългарския превод на молитвата „Отче наш“ в катехезите на Кирил Йерусалимски. Според нея произходът на вариантите в молитвата е в зависимост от тълкуването на дадено понятие, а специално в преславския ѝ превод – според катехезите – тази молитва се свързва с единствената възможна стара пред-Кирило-Методиева, но установена и престижна традиция – монашеската²⁹.

Същото детайлно изложение, в което се привежда изобилен сравнителен материал из областта на фолклора, митологията, античната история, раннохристиянската символика и библистиката, е характерно и за работите на А. Минчева, посветени на отделни раннохристиянски термини и пътищата на възникване на най-ранната християнска терминология на Балканите. То е свързано с ранната християнизация на славянското население на Балканския полуостров и с интензивните му контакти с гръкоезично и романоезично християнизирано население и трябва да се тълкува не като чисто лингвистичен, а като социолингвистичен феномен³⁰.

²⁵ Славянските преводи на житието на Григорий Велики. – *Abhandlungen zu den Grossen Lesemenäen des Metropolitens Makarij. Kodikologische, miszellenologische und textologische Untersuchungen. Bd. 1. Hrsg. von Christian Voss, Heide Warkentin und Eckhard Weiher. (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. 44).* Freiburg i. Br., 2000, 187–208.

²⁶ Zum Wort *vinjaga* im Lexikon von Franz Miklošič. – *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 37, 1991, 41–50.

²⁷ Към проучването на лексиката на Житието на Андрей Юродиви. – В: Доайенът. Юбилеен сборник, посветен на 100-годишнината на проф. Николай Михайлович Дилевски. С., 2004, 84–91.

²⁸ Бележки към превода на евангелския стих Йоан 1:1. – В: *Slavia Orthodoxa. Език и култура. Сборник в чест на проф. д-р Румяна Павлова.* С., 2003, 261–269.

²⁹ Молитвата *Отче наш* в старобългарски превод на катехезите на Кирил Йерусалимски. – В: *Съкровище словесноне. Studia slawistyczne ofiarowane profesorowi Jerzemu Ruskowi na 70. urodziny.* Kraków, 2000, 95–104.

³⁰ Недълам цвѣтъник – връвница. – *Старобългарска литература*, 31, 1999, 105–115; Архаична употреба на думата *кръкъ* в старобългарския превод на Римския патерик. – В: *Кирило-Методиевски студии. Кн. 14. Език и история на българските средновековни текстове.* Сборник в чест на Екатерина Дограма-

Разностранните изследователски интереси на А. Минчева, съчетани със задълбоченото познаване на хърватската и моравско-панонската традиция, я отвеждат и към славянския превод от латински език на апокрифното Никодимово евангелие. Подробният текстологичен анализ на паметника води до извода, че се касае за конкретен превод от латински, извършен в словенско-хърватска езикова област, като са използвани средствата на вече съществуващия в Моравия, Панония и България книжовен език³¹.

През последното десетилетие вниманието на А. Минчева е съсредоточено и върху текстовата история на средновековните южнославянски преводи. Проучването ѝ на среднобългарския Виенски препис от XVI в., който съдържа Песен на песните, води до откриването на нова редакция на пълния превод с тълкувания на Тедорит Кирски, чийто вероятен автор е Константин Костенечки³². Най-обхватни обаче са нейните изследвания върху историята на текста на едно сравнително по-слабо проучено произведение на аскетичната монашеска литература – Постническите слова на Исак Сирин. В резултат на текстологичното изследване на български, руски и сръбски преписи от XIV до XVI в. А. Минчева потвърждава мнението за съществуването на два превода – по-архаичен и нов, който според нея е атонски, а по време на възникване може да се свърже с дейността на българските книжовници в Светогорските манастири през първата половина и към средата на XIV в.³³

джиева. С., 2001, 45–53; Entstehungswege der frühesten christlichen Terminologie bei den Slaven. – Orpheus. Memorial Volume of Vladimir Georgiev, 8, 1998, 53–65.

³¹ Никодимово евангелие. – *Palaeobulgarica*, 9, 1985, № 4, 30–44.

³² За Виенския препис на Песен на песните (в Cod. slav. 14 на Австрийската национална библиотека). – *Palaeobulgarica*, 13, 1989, № 2, 3–22.

³³ Постническите слова на Исак Сирин в Киевския фрагмент от XIII–XIV в. – *Palaeo-*

Важно място в научните дирения на А. Минчева заема и темата за средновековния български книжовен език. Продължителните ѝ занимания със славянското ръкописно наследство дават нова насока на нейните наблюдения. Тя изследва феномена „литературен език“, като го свързва с общокултурния контекст на неговото функциониране. Изтъква се приемствеността в развитието на нормативната система на българския литературен език през Средновековието и се подчертава, че кодифицирането на литературния език през XIV в. в Търново е нов етап в развитието на един и същ литературен език – старобългарския³⁴. Задълбоченото изследване на българското ръкописно наследство ѝ позволява да предложи свой модел за периодизация на средновековния български литературен език в зависимост от измененията в неговата текстова основа. Обособени са три периода: IX–XII в., XIII–XV в. и XV–XVII в., но между тях не трябва да се търси абсолютна граница, тъй като началото на процесите, които се оказват най-значителни и показателни за функционирането на книжовния език, според

bulgarica, 14, 1990, № 4, 19–38; Откъде е взет Киевският фрагмент с „Постнически слова“ на Исак Сирин. – Сборник Матице српске за филологију и лингвистику, 33, 1990, 273–282; За един ръкопис от XV век със Словата на Исак Сирин. – В: Българският петнадесети век. Сборник с доклади за българската обща и културна история през XV в. С., 1993, 229–247; Постническите слова Исаака Сирина в рукописном собрании Хиландарского монастыря. – В: Проучавање средњовековних јужнословенских рукописа. Сборник радова са III меѓународне Хиландарске конференције одржане од 28. до 30. марта 1989. Београд, 1995, 229–243; Постническите слова на Исак Сирин между преводите от XIV век. – В: Преводите през XIV столетие на Балканите. Доклади от меѓународната конференция, София, 26–28 јуни 2003. С., 2004, 359–386.

³⁴ Традиционно-книжна норма и развојни тенденции в синтаксиса на среднобългарският литературен език през XIV в. – В: Славянска филологија. Т. 15. С., 1978, 243–254.

авторката е заложено в предходната книжина³⁵.

Много плодотворни са и заниманията на изследователката с езика на писателите и книжовниците от предвъзрожденската и възрожденската епоха. В изучаването на историята на новобългарския книжовен език от XVIII в. тя спира вниманието си на отношението „писмен текст – книжовна норма“³⁶ и подчертава ролята на традицията в процеса на неговото възникване³⁷.

А. Минчева има съществени приноси като автор и член на редакционната колегия в такива колективни старобългаристични издания на БАН като Граматика на старобългарския език (1991)³⁸, Симеоновия сборник (по Светославовия препис от 1073 г.). Т. 1. Изследвания и текст. От-

³⁵ За периодизацията на средновековния български литературен език. – Старобългарска литература, 25–26, 1991, 22–28.

³⁶ Въпроси на нормата в ранния етап на формирането на новобългарския книжовен език. – Год. СУ, 74 за 1980 г., 1985, 149–161; За отношението *писмен текст – книжовна норма* в началния етап от историята на новобългарския книжовен език. – Wiener Slavistischer Almanach, 13, 1984, 221–235; Езиковата ситуация през XVIII в. в българските земи и Паисиевата „История славеноболгарская“. – Palaeobulgarica, 6, 1982, № 4, 37–43; Црквено-словенска лексика у преводима Новог завета Вука Караџића и Неофита Рилског. – В: Научни састанак слависта у Вукове дане. Реферати и саопштења, 17/2. Београд, 1988, 59–69.

³⁷ Aspekte der Beziehungen der neubulgarischen Literatursprache zur älteren schriftsprachlichen Tradition. – In: Festschrift für Wolfgang Gesemann. Bd. 1. Beiträge zur Bulgaristik. Neuried, 1986, 173–180; Ролята на традицията при възникването на новобългарския книжовен език. – Год. СУ, 77, 1. Езикознание за 1983. 1987, 75–123.

³⁸ Граматика на старобългарския език. Фонетика, морфология, синтаксис. С., 1991, 427–466, 525–538.

говорен редактор е и на много други специализирани издания.

Не по-малко време и сили А. Минчев отдава и на преподавателската си дейност. Като професор в Софийския университет тя чете курс лекции по старобългарски език и езиковедската част от курса по Увод в кирилометодиевистиката за студентите от специалностите руска, българска и румънска филология, изнася различни специализирани курсове за студенти и специализанти като „Развитие на християнската терминология“, „История на балканизмите“, лекции по старобългарски и по история на българския език в Международния летен семинар за чуждестранни българисти и слависти. По време на гостуванията си в славистичните институти в Кьолн и Бош тя подготвя лекции и специализирани курсове по история на българския език, диалектология, история на новобългарския книжовен език, българската глаголна система. Със своята преподавателска дейност А. Минчева допринася извънредно много за издигане на престижа на българската наука в чужбина, обучава аспиранти и специализанти, ръководи голям брой дипломни (съответно магистърски) и докторски работи. Непресихващата ѝ енергия и пословичното ѝ трудолюбие са заразяващ пример за цяло поколение по-млади учени, с които тя споделя щедро натрупания богат опит и знания. Затова от името на всички колеги и приятели ѝ пожелаваме да съхрани още много години неуморимия си творчески дух и вдъхновение, за да обогати палеославистиката със замислените от нея трудове. А за нас, нейните ученици, може би няма по-подходящи думи, с които да изразим своето възхищение пред ерудицията и проникновения талант на обичания наставник и приятел:

и прѣвпжтѣ сътворн и прѣпроводн, паче же
и еше и ннннѣ варѣвшн и прѣводнннѣ всѣхъ
на.